

بازتاب دانش

نشریه‌ای درباره شناخت، مغز و رفتار

دوره نهم، پاییز و زمستان (۱۳۹۳)،
شماره‌های ۳۳ و ۳۴

صاحب امتیاز و مدیر مسئول: محسن ارجمند
سرمدبیر: حبیب‌الله قاسم‌زاده
زیر نظر هیئت تحریریه

مسئول اجرایی: افسانه شایسته‌آذر
طراحی جلد: فاطمه پاشاخانلو
مسئول هنری و صفحه‌آرا: معصومه دلنواز
مسئول فروش و اشتراک: افسانه شایسته‌آذر

بها: ۴۵۰۰ تومان

دفتر نشریه و مرکز فروش:
تهران، بلوار کشاورز، بین خیابان
کارگر و ۱۶ آذر، پلاک ۲۹۲
تلفن: ۸۸۹۷۷۰۰۲ - ۸۸۹۷۹۵۴۴
Email: baztabedanesh@gmail.com

هیئت تحریریه

دکتر محمدرضا باطنی
زبان‌شناس
دانشگاه تهران

دکتر خسرو پارسا
جراح مغز و اعصاب

دکتر بیژن جهانگیری
فارماکولوژیست
دانشگاه علوم پزشکی تهران

دکتر احمد جلیلی
روان‌پزشک
دانشگاه علوم پزشکی تهران

حسین حسین‌خانی
نویسنده و ناشر

دکتر محمدرضا زرین‌دست
فارماکولوژیست
دانشگاه علوم پزشکی تهران

دکتر ونداد شریفی
روان‌پزشک
دانشگاه علوم پزشکی تهران

غلامحسین صدری‌افشار
نویسنده و مترجم

دکتر اصلاان ضرابی
روان‌پزشک
(۱۳۹۰ - ۱۳۰۷)

دکتر جمال عابدی
روان‌شناس
دانشگاه کالیفرنیا، دیویس

دکتر حسن عشایری
روان‌پزشک
دانشگاه علوم پزشکی ایران

دکتر محمود عبادیان
استاد فلسفه و ادبیات
دانشگاه علامه طباطبائی
(۱۳۹۳ - ۱۳۰۷)

دکتر رامین مجتبابی
روان‌شناس و روان‌پزشک
دانشگاه جانش هاپکینز

دکتر آذرخش مکرری
روان‌پزشک
دانشگاه علوم پزشکی تهران

دکتر غلامرضا میرسپاسی
روان‌پزشک
دانشگاه علوم پزشکی تهران

دکتر عبدالرحمن نجل‌رحیم
نورولوژیست
دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی

دکتر تورج نیرنوری
جراح مغز و اعصاب

دکتر رضا نیلی‌پور
زبان‌شناس
دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی

فهرست:

۳.....	سخن سردبیر..... حبیب‌الله قاسم‌زاده
۶.....	مغز و خلّاقیت..... بیژن جهانگیری
۱۵.....	عوامل روان‌شناختی و ادراک درد..... علی اصغری مقدّم
۲۴.....	تاریخچه‌ای کوتاه درباره مغز..... فرهاد طارمیان، آیدین کریمی شاد
۳۲.....	حقیقت رهایی‌بخش است..... ونداد شریفی
۴۰.....	موسیقی درمانی..... ایمی نووتنی / ترجمه: اکرم خمسه
۴۵.....	سیر مطالعات روان‌شناختی در مورد عمل‌کرد جنسی..... حبیب‌الله قاسم‌زاده، فیروزه رئیسی، سید طه یحیوی
۴۸.....	اهمیت آثار کلاسیک در روان‌شناسی..... گزارشی از کارگروه جلسه‌های دوشنبه
۵۱.....	پرسش و پاسخ..... ایمی نووتنی / ترجمه: شهرزاد دیباییان
۶۲.....	معرفی کتاب: رهایی از وسواس، کتاب راهنمای درمان وسواس برای بیماران..... بروس هایمن و جری پوریک / ترجمه: حبیب‌الله قاسم‌زاده / ح.ح

می‌انجامند. تامپسون دربارهٔ اثر استرس‌های رفتاری، استروژن و سن یادگیری نیز تحقیق کرد.

بسیاری یاد و خاطرهٔ او را گرامی داشتند. پروفیسور مارگارت گتز (Margaret Gatz) استاد روان‌شناسی، پیری‌شناسی و پزشکی پیش‌گیری، تامپسون را پیش‌گام در روان‌شناسی فیزیولوژیک می‌داند و معتقد است که به همّت او بود که این رشته به عصب‌پژوهی، پیوند خورد. و نیز با تلاش او بود که پس از پیوستن به این دانشگاه در سال ۱۹۸۷، برنامهٔ آموزشی و تحقیقاتی عصب‌پژوهی در سطح پیش‌رفته در دانشگاه کالیفرنیا جنوبی پا گرفت و تامپسون توانست همکاران قابل‌ی را در این دانشگاه گرد آورد. مسئولان رده بالای دانشگاه، جملگی دست‌آوردهای او را ستودند و فقدان او را ضایعه‌ای بزرگ برای دانشگاه دانستند.

* * *

تامپسون در سال ۱۹۳۴ در پورتلند (اوره‌گان) زاده شد. پس از اتمام دورهٔ آموزش ابتدایی و متوسطه، وارد کالج رید (Reed College) شد و موفق به اخذ درجهٔ کارشناسی در روان‌شناسی گردید. هنوز جوان بود که سخت تحت‌تأثیر افکار و آثار کارل لشلی (Karl Lashley)، از روان‌شناسان به‌نام آن دوره، قرار گرفت [دربارهٔ لشلی، به سخن سردبیر مجله، شمارهٔ ۹، دورهٔ سوم، پاییز ۱۳۸۷ همین مجله مراجعه شود]. تامپسون درجهٔ کارشناسی ارشد و دکترای خود را در روان‌شناسی، از دانشگاه ویسکانسین-مدیسون گرفت. بعد، وقتی که در گروه روان‌پزشکی دانشگاه ایالتی اوره‌گان مشغول شد، با همسرش جودی آشنا شد و در سال ۱۹۶۰ با وی ازدواج کرد.

تامپسون از سال ۱۹۶۷ تا ۱۹۷۳ و نیز از سال ۱۹۷۵ تا ۱۹۸۰ در دانشگاه کالیفرنیا (ایرواین) مشغول بود. از سال ۱۹۷۳ تا ۱۹۷۵ نیز در دانشگاه هاروارد سمت ریاست گروه روان‌شناسی را پیدا کرد. سِمَتی که قبل از وی برعهدهٔ کارل لشلی، دانشمند محبوب

«به نظر من یکی از زمینه‌های بسیار توانمند و جذاب رشد در علوم شناختی و رفتاری، ترکیب عصب‌پژوهی با روان‌شناسی شناختی است که می‌توان آن را «عصب‌پژوهی شناختی» (Cognitive neuroscience) نامید...». این جمله، از ریچارد ف. تامپسون (Richard F. Thompson)، استاد روان‌شناسی و علوم زیست‌شناختی دانشگاه کالیفرنیا جنوبی و از پیش‌گامان عصب‌پژوهی است که حدود سه دههٔ پیش، بیان شده است. این دانشمند در ۱۶ سپتامبر ۲۰۱۴، در سن ۸۴ سالگی درگذشت. [خبر درگذشت او را مایکل پوزنر به من داد. یک روز صبح (اواخر سپتامبر ۲۰۱۴) که در مؤسسهٔ علوم شناختی و تصمیم‌گیری دانشگاه اوره‌گان مشغول بودم، به اطاقم آمد و خبر را به من داد و بعد مطالبی را نیز از طریق E-mail برایم فرستاد. دو سال پیش هم خبر درگذشت جورج میلر را ابتدا از او شنیدم].

روان‌شناسان و عصب‌پژوهان، او را با آزمایش‌هایی که با خرگوش‌ها انجام می‌داد، می‌شناسند. هدف اصلی او در این آزمایش‌ها شناسایی و بررسی سازوکار شرطی‌سازی کلاسیک (پاولوفی) در مخچه بود. تامپسون پاسخ شرطی‌سازی را به دو ناحیه در مخچه مربوط می‌دانست: رشته‌ای که مستقیماً از مخچه به Purkinje می‌رسد و حالت برانگیختگی یا تهییجی دارد و پاسخ غیرشرطی را باعث می‌شود. رشتهٔ دیگری که به موازات آن به کرتکس می‌رسد و به‌عنوان مسیر شرطی عمل می‌کند و بازدارنده است. به نظر وی احتمالاً مخچه جایگاه هر نوع حرکت یادگیری شده است. اگر در خرگوش، پس از یادگیری، صدمه‌ای به Inferior olive برسد، جانور پاسخ شرطی را به مدت کوتاهی از خود نشان می‌دهد، اما به تدریج این پاسخ، به خاموشی می‌گراید و اگر Olive را قبل از آزمایش در بیاوریم، جانور اصلاً نمی‌تواند یاد بگیرد. به‌طور کلی، تامپسون نشان داد که مغز از طریق تحکیم و تقویت سیناپس‌ها یا پیوندهای بین نورونی قادر به ذخیره‌سازی خاطرات می‌گردد. در عین حال، نوره‌ها نیز در جریان یادگیری، سیناپس‌های جدید می‌آفرینند که خود، به خاطرات جدید